

suggest the possibility of applying the philosophical sciences, techniques of modern non-classical logic.

Keywords: postnonclassical concept of truth, interval time theory, formalisms, evaluation, truth, contradiction, philosophical logic.

References

Karpenko, AS 1990, *Fatalizm i sluchaynost budushego: logicheskii analiz*, Moskov.

Mikeshina, LA & Openkin, MYu 1998, *Novyye obrazyi poznaniya i realnosti*, Moskov.

Narskiy, IS 1969, *Problema protivorechiya v dialekticheskoy logike*, Moskov.

Popov, VV & Soloduhin OA 1991, K logicheskoy probleme izmeneniya vo vremeni, *Filosofskie nauki*, No. 5, ss. 174–181.

Popov, VV 1988, 'Leibniz and The Modern Logical theory of

Time', *Leibniz: Tradition and Actuality*, Hannover.

Popov, VV 2000, Intervalnaya semantika dlya sistem DL i DLQ, *Sovremennaya logika: Problemyi teorii, istorii i primeneniya v nauke*, St Petersburg, ss. 239–245.

Popper, K 1992, Logika sotsialnykh nauk, *Voprosy filosofii*, No. 10, ss. 91–101.

Prior, A 1967, *Past, Present and Future*, Oxford

Resher, N 1995, Granitsa kognitivnogo relyativizma, *Voprosy filosofii*, No. 4, ss. 35–58.

Sergeychik, EM 2002, *Filosofiya istorii*, St Petersburg.

Stepin, VS 2003, Samorazvivayushiesya sistemy i postneklassicheskaya ratsionalnost, *Voprosy filosofii*, No. 8, ss. 5–17.

Надійшла до редколегії 15.05.2013 р.

УДК 340.12

I. Jacyk

Żytomierski Państwowy Uniwersytet imienia Iwana Franki

TRANSFORMACJA MONARCHICZNEJ FORMY RZĄDU W HISTORII UKRAINY: PRÓBA ANALIZY FILOZOFICZNEJ

Перші держави в історії людської цивілізації виникали як монархії. Монархічна форма правління в своєму історичному розвитку пройшла ряд етапів: деспотична, ранньофеодальна, станово-представницька, абсолютна, конституційна. Предметом дослідження наукової розвідки обрано розвиток монархічних ідей в суспільно-політичній, філософській думці України, а саме поруч з утвердженням і розвитком української державності йшов процес філософського осмислення проблем державного правління і державної розбудови; в діяльності визначних українських політиків здійснювалися конкретні кроки по втіленню цих ідей у практику українського державного будівництва. Увагу зосереджено на теоретичних ідеях В. Липинського та практичних втіленнях монархічної форми правління різних періодів вітчизняної історії. Також досліджується еволюція монархічних поглядів протягом нашого державотворення, боротьби за власну державність.

Ключові слова: монархія, форма правління, державотворення, В. Липинський, Б. Хмельницький.

Monarchia to forma rządu, cechą której jest wyłącznie prawo mocy, która jest przekazywana w spadku przez prawo krwi. Pierwsze państwa w historii cywilizacji ludzkiej to były monarchii. Monarchiczna forma rządu w jego historycznym rozwoju przeszła kilka etapów: despotyczny, feudalny, stanowy, absolutny, konstytucyjny.

Przedmiotem przedstawionego naukowego artykułu wybrano rozwój monarchicznych idee w społecznej, politycznej, filozoficznej myśli Ukrainy od Kijowskiej Rusi do XX wieku. Te chronologiczne ramy ze względu na logikę procesu historycznego na Ukrainie, państwo której przeżyło kilka trudnych etapów, wywołanych przez czynniki zarówno wewnętrzne, jak i międzynarodowe. Wraz ze wzmocnieniem i rozwojem państwa ukraińskiego był proces refleksji filozoficznej problemów władzy i budowania państwa, w pracach wybitnych ukraińskich polityków zostały wykonane konkretne kroki w celu wdrożenia tych pomysłów w praktyce budownictwa państwa ukraińskiego.

Znaczenie tematu badawczego ze względu na praktykę budownictwa państwa Ukrainy, poszukiwaniu poprawy formy rządu władzy. Znacznie lepiej to zrobić biorąc pod uwagę wielowiekowe doświadczenie rozwoju publicznych pomysłów na Ukrainie, w tym monarchizmu, który realizuje «organizację zachowania i ochrony porządku publicznego i porządek, zdyscyplinowany aparat państwowy» (Sikora 1994, p. 129) [7, c. 129]. Bazą źródłową do przygotowania niniejszej pracy była literatura naukowa i publikowane materiały dokumentalne, które odzwierciedlają opinię ukraińskich myślicieli, polityków na monarchiczną formę rządów w różnych okresach historii narodowej. Autorka postawiła sobie za cel by prześledzić ewolucję monarchicznych poglądów w okresie historii naszego narodu, walki o państwowość, narodowe osobliwości ukraińskich poglądów monarchistycznych.

Przyjęcie chrześcijaństwa w 988 roku przez Ruś znacząco wpłynęło na rozwój myśli politycznej. Wraz z

nauką chrześcijańską tu zaczęły przenikać nowe polityczne koncepcje, za pomocą których było przemyślenie problemów współczesnego życia: integracja ziemi i wzmocnienie państwowości Rusi. Penetracja w światopogląd i świadomości chrześcijańskiej moralności stała się kluczową w kazaniach filozofów, kronikarzy.

Wiara chrześcijańska służyła jako solidny fundament dla autokracji: «Jako sam Bóg, a i cesarz tylko jeden». Takie stanowisko można odnaleźć w pismach metropolity Hilariona, który uważał, że historia państwa Kijowskiej Rusi – to przede wszystkim opowieść o jej «autokratach» od pogańskich władców Igora i Swiatosława do Włodzimierza i Jarosława. W absolutnej autokracji Hilarion zobaczył, jedyny sposób na zjednoczenie i moc państwa i jego terytorialnej całości.

Tą myśl przechowywał kronikarz Nestor, który opracował podstawowe pojęcia doktryny kościelnej – dynastyczne zasady – i opisał ich w «Opowieści z minionych lat». Celem autora kroniki było propagowanie idei jedności państwa Kijowskiej Rusi, aspiracji «udowodnić za wszelką cenę niezbędną jedność książąt». Wniosek ten jest na pewno poprawny, ale nie warto zapominać, że centrum spójności dawnych książąt kronikarz nie uznaje żadnej władzy głównego księcia, a «duchowna wskazówka» (Polonska-Vasilenko 1992, p. 78) [9, c. 78], która może wyprowadzić kraj z kryzysu politycznego, którego jego zdaniem, doprowadziło centralne zarządzanie.

W sprawie zatwierdzenia Włodzimierza na tronie w Kijowie Nestor uroczyście napisał: «I zaczął panować Włodzimierz w Kijowie sam». On jest najwyższym władcą w kraju. Historycy opisują stan za czasów Włodzimierza jako monarchie feudalnej. Panowanie Włodzimierza zaczęło się sadzeniem swoją drużynę gubernatorami w wielu miastach Ruskiego państwa, zwróceniem ziem plemiennych Chorwatów i Dulibów (981), odzyskaniem władzę Kijowa nad ziemiami plemion Radymiczów i Wiatyczów (981–984). A religijna

reforma w roku 988 doprowadziła do ideologicznej centralizacji państwa, instytucjonalizacji jej granic.

Reformy ojca kontynuował Jarosław, który również głęboko rozumiał szkodliwe dla Rusi między książęce walki. Przyjął zasady dziedziczenia tronu w oparciu o regułę senioratu – prawo spadkowe przez najstarszego syna. Tradycje Jarosława Mądrego kontynuowali jego potomkowie, wśród których są godne wzmianki Włodzimierz Monomach, który wzmocnił jednolity monarchie, był w stanie utrzymać książąt w poddaństwie, nie łamiąc oświadczonej decyzji na Lubeckim Kongresie w 1097 r.: każdy ma swoją ojcowiznę. Jedność Kijowskiej Rusi popierał syn i następca Włodzimierza Monomacha Mściśław, który także zrobił istotny krok naprzód w kierunku ukraińskiego monarchizmu.

Skuteczność takiej formy rządu, jak monarchii, świadcze i działalność władców Księstwa Halicko-Wołyńskiego: Romana, Daniela, Jerzego, Lwa.

Panowanie tatarskie i inne międzynarodowe i krajowe czynniki I połowy XII – początku XIV wieku zasadniczo zmieniło rozwój ukraińskiej państwowości. Ukraińskie ziemie włączone do sąsiednich państw, przede wszystkim do Litwy. Ale tradycja państwowa nie zapominała się, idea państwa i jej teoretyczne zrozumienie nie było zatrzymane. Status prawny ziem ukraińskich w Wielkim Księstwie Litewskim zapewniało ich stosunkowo wysokie szczeble rządu, co dało powód historykom nazywać te państwo Litewsko-Ruskim. W ramach Wielkiego Księstwa Litewskiego było kontynuowanie tradycji pisania kronik starożytnej Rusi. W wielu kronikach czasu, które są nazwane Zachodnio-Ruskimi, większość z nich napisane w języku staro ukraińskim, wyświełano monarchiczne idee: patriotyczne uwielbienie litewskich książąt Hedyminowyców, którzy jednocześnie byli inicjatorami lokalnych ukraińskich dynastii, przeciwstawiając im książąt Moskiewskich i królów polskich.

Znanymi w myśli społeczno-politycznej tego czasu są prace Stanisława Orichowskiego, napisane przez niego w połowie XVI wieku. – «Nastawienie królu Polski Stanisławu Augustu», «List do Pawła Rozumija od 15 sierpnia 1549 roku», «Polityka Królestwa Polskiego».

S. Orichowski uważał siebie Ukraińcem (nazywał się Roksołanem) i jednocześnie «przykładowym poddanym» króla (Gubskiy 2001, p. 41) [3, c. 41]. W pierwszym eseju myśliciel opisuje idealny obraz monarchy, który ma być mądrym, pragnienia do poszukiwania prawdy i sprawiedliwości, zbierać razem obywateli, a w czasie wojny ochraniać granice państwa. Rządzić król musi przez prawo, które jest «racją stanu» i prawdziwym władcą wolnego państwa, a król – pośrednik prawa. S. Orichowski podkreśla, że król nie jest w stanie rządzić sam, i muszę mieć asystentów-doradców spośród szlachty.

Kamieniem milowym w historii Ukrainy była Unia Lubelska w 1569 roku, po czym rozpoczęła się aktywną ofensywą polskich feudałów na ziemie ukraińskie, polonizacja i pokatoliczenie ukraińskiej ludności. W odpowiedzi na umocnienie polsko-katolickiej ekspansji po Unii Lubelskiej tworzą aktywną opozycję narodowo-patriotyczne siły dowodzone przez księcia Wysila Konstantina Ostrozkiego. Najbardziej radykalne z jego przedstawicieli uzasadniły ideał niepodległego państwa z monarchiczną formą rządu.

Wśród myślicielów-polemistów wybitny uczeń szkoły w Ostrogu filozof Christofor Filalet z Wołynia, który wyraził ideał ograniczonej monarchii i wierzył, że relacje pomiędzy monarchą a ludźmi powinny być oparte na prawie i godzeniu dobrowolnym. Jego zdaniem, władza monarchy nie stosuje się do duszy, a nie jest absolutną i co do «ciała» człowieka,

czyli w ziemskich, świeckich społeczno-państwowych sprawach monarcha nie ma prawa administrować bezprawnie ludzi. Tak więc, myśl społeczna i polityczna w XVI–XVII wieku pokazuje dalszy rozwój pomysłów dotyczących formy rządów, w tym monarchii.

Poglądy na temat miejsca królewskiej władzy w społeczeństwie, postawa króla do osób znajdujemy w «Wiersze na żałobny pogrzeb sławnego rycerza Piotra Konaszewicza-Sahajdacznego» Kasijana Sakowicza. K. Sakowicz uważał, że Kozacy powinni być wierni królowi polskiemu – «jest król, a poza tym nie wiedziały pana», a ten musi odpowiadać obrazu idealnego władcy. Opisując ogólne poglądy polityczne na Ukrainie XVI–XVII wieku, można zauważyć, że okres ten imponują różnorodności idei narodowych i patriotycznych, wśród nich wybitne miejsce zajmuje i idea monarchizmu.

Status prawny wyższej władzy czasów Bohdana Chmielnickiego został spowodowany przez formy państwa ukraińskiego. Istniało specyficzne połączenie republikańskiej i monarchicznej formy rządu. Reżim polityczny był autorytarny, forma rządów – jednostkowy. Ustalono formalny tytuł głowy państwa – hetman. Ale analiza statusu prawnego tej instytucji państwowej stwarza okazję do porozmawiania o istnieniu oznak republikańskiej formy rządów. Jest to przede wszystkim «brak prawnie zapisane instytutu dynastii rządzącej», głowa państwa miał w sferze osobistych i obywatelskich praw zwykły status obywatela, a także ograniczony termin swoich uprawnień.

Walka o wyzwolenie prowadzona przez Bohdana Chmielnickiego rozpoczęła się pod hasłem autonomii kozackiej, ale z czasem (naukowcy uważają, że stało się to po podpisaniu umowy Zborowskiej w 1649 r.) Chmielnicki uświadomił sobie konieczność budowania oddzielnego niepodległego państwa. Według księdza Szczylnickiego, «Chmielnicki ma plan absolutnie i niezależnie od jakichkolwiek rządów monarchy i wszystkie te ziemie będą należeć do niego, poczynając od Dniestru do Dniepru i dalej aż do granicy z Moskwą» (Stepankov 1995, p. 22) [6, c. 22]. Oznakami monarchicznej formy rządów Bohdana Chmielnickiego można uznać za brak odpowiedzialności głowy państwa za czyny popełnione przez niego podczas pobytu na swoim stanowisku, brak parlamentu – najwyższego przedstawiciela organa ustawodawczego.

W. Lipiński, który na podstawie badań naukowych opracował teorię monarchizmu na Ukrainie uważa, że idea absolutyzmu była właściwa Chmielnickiemu i miała na celu transformację władzy hetmana. Po 1649 r. Chmielnicki dostosowuje monarchiczny pomysł, który urodził się u niego w Reczypospolitej, do konkretnych warunków historycznych w Ukrainie, «zapewnienie przyszłości państwa Ukrainy Hetman widział tylko w dziedzicznej i mocnej władze hetmana, w stworzeniu absolutnej ukraińskiej monarchii». Dowodem tego jest kilka historycznych faktów:

- próbując nadać hetmaństwu dziedzicznego charakteru B. Chmielnicki do kozackiego rejestru w 1648 roku zapisuje na drugim miejscu swego syna Tymosza;
- w trakcie pertraktacji z zagranicznymi ambasadorami B. Chmielnicki wielokrotnie tytułował siebie «jednoludną i autokratą ruskim», «właścicielem i ksiązem»;
- ambasador Polski P. Laska dowodził, że w tym kraju i w kościołach niema króla i niema innej władzy oprócz Hetmana z armią Zaporoską (Ostashko 2002, p. 123) [10, c. 123];
- zawierając umowę Zborowską, B. Chmielnicki starał się do artykułu wnieść paragraf o dożywotni charakter władzy Hetmana, w roku 1654 ta norma była ustalona przez ukraińsko-moskowską umowę;

- w 1657 r. Hetman zainicjował zwołanie Rady Starszych, która postanowiła o przekazanie władzy Hetmana jego synu Jerzy (Juriju);

- w ostatnich latach swego życia B. Chmielnicki naruszył starożytne prawa i wolności, przejął obowiązki Ogólnej rady wojskowej, Rady Starszych, on sam powołuje i odwołuje ze stanowiska Sztabu Generalnego oraz pułkowników;

- B. Chmielnicki przywłaszczył sobie prawo do dysponowania krajowym funduszem ziemi.

B. Chmielnicki zdawał sobie sprawę z potrzeb tego czasu i że moc absolutnej władzy była wtedy powszechną tendencją w Europie. Intencje Hetmana przekształcić swoją władzę na władzę monarchiczną, jego polityka eskalacji republiki na dziedziczny Hetmanat w pełni zaspokajała ówczesne interesy narodowe. Zgubność przeciwnego sposobu wyraźnie wykazały smutne wydarzenia wspomnień Ruiny, kiedy pozbawiona silnej i autorytatywnej osoby hetmana Ukraina, «sama siebie uderzyła».

Jeśli weźmiemy pod uwagę przyczyny niepowodzenia Hetmana co do ustanowienia monarchicznej władzy na Ukrainie, wśród głównych można określić następujące:

- monarszych tendencji w okresie hetmaństwa B. Chmielnicki nie były zapisane jako prawa akta;

- w społeczeństwie wzrosła konfrontacja między monarchiczno-państwową ideologią Hetmana, która zaczęła kształcić się a ideologią mas, które postrzegały monarchę poza Ukrainą;

- próby ustanowić monarchię trzymały się wyłącznie na władze Hetmana, które nie dały mu szansę w pełni zrealizować ideę monarchii i jego polityka w tym okresie w pewnym stopniu miała charakter «konspiracji»;

- Hetman nie mógł pokonać kozackiego anarchicznego tradycjonalizmu, który łączył się z społecznym czynnikiem buntu.

Całkiem rozsądny jest pogląd, że Ukraina w tym czasie mogła sformować się nie jak czysta «dziedziczna» monarchia, lecz rodzaj autorytaryzmu prezydenta (Hetmana) w formie, która zasadniczo różniła się od polskiej anarchicznej demokracji szlachty i moskiewskiego wschodniego despotyzmu i jednocześnie była przeciwną do tradycyjnego ukraińskiego atamaństwa.

Po przyjściu do władzy Iwana Wygowskiego utwierdza się oligarchiczno-republikańska forma rządu. A jednak on tak samo jak i poprzedni hetmani ostatecznie przyszedł do myśli o konieczność wzmocnienia władzy hetmana, nadanie władze monarchicznych cech, wprowadzenie jej dziedziczności. Tak, hetman Petro Doroszenko, którego historyk D. Doroszenko nazywał «najbardziej konstytucyjnym hetmanem, który trzymał się dawnych tradycji kozackich», nie tylko starał się «wiecznego hetmaństwa» i przekazania władzy po jego śmierci «jego synu i wnuku koniecznie», ale planował stać się «autonomicznym księżem, władcą całej Ukrainy» (Sikora 1994, p. 129) [7, c. 129].

N. Polońska-Wasilenko, na podstawie prac M. Hruszewskiego, O. Ohloblyna, I. Krypiakiewicza, P. Okynszewicza pokazała etapy rozwoju idei dziedzicznej hetmańskiej władzy. Zgodnie z zasadami określonymi W. Lipińskim autorka w swojej książce «Historia Ukrainy» zbadała monarchiczno-dynastyczny polityku ukraińskich hetmanów drugiej połowy XVII wieku.

Szczególny nacisk ona robi na próbę D. Mnogogrisznego nazwać swoim następcą brata Bazylia w 1671 roku, a co dotyczy I. Samojłowicza podtrzymuje zdanie, że on za swoje 15-letnie hetmaństwo po kolei ogłaszał spadkobiercą buławy imiona własnych synów Semena, Grzegorza, Jakuba. Następną próbą przekazać hetmaństwo w dziedzictwo należała

hetmanu Iwanu Mazepie, który starał się ustalić absolutną władzę na Ukrainie. Ponieważ nie miał własnego potomstwa, miał nadzieje na swoich bratanków – Iwana Obydowskiego, a po jego śmierci na Andrzeja Wojnarowskiego.

Wśród intelektualistów XVII – początku XVIII wieku zwolennikiem monarchizmu można uznać Feofana Prokopowicza. Rozwinął teorię oświeconego absolutyzmu, gdzie monarcha – posiadacz najwyższego władzy i wszystkie jego działania skierowane na rzecz dobra ogólnego.

Oczywiste jest, że teoria oświeconego absolutyzmu uznawała za właściciela tylko mądrego właściciela-filozofa na tronie.

Jednym z tych, kto starał się ustalić na Ukrainie hetmańską monarchie w XVIII wieku był Cyryl Rozumowski. N. Polońska-Wasilenko na podstawie dokumentów, które były w archiwum jej ojca, pisze: «w 1763 roku została napisana petycja do rządu cara w sprawie ustalenia władzy hetmaństwa za rodziną Rozumowskich, choć obok założono Walne Zgromadzenie z konkretnymi konstytucyjnymi funkcjami parlamentarnego charakteru» (Gubskiy 2001, p. 45) [3; c. 45].

W tą petycją Ukraina została podzielona na 20 powiatów, w każdym z nich miał być sąd ziemski. Od reformy sądownictwa zmieniał się system rangów hetmańskiego państwa.

Co ciekawe, K. Rozumowski do arystokracji przypisywał też kozaków. Ten rodzaj stanu, który proponował K. Rozumowski, miał w Europie status księstwa. To, że Ukrainę planowało się przekształcić na księstwo świadczy i «Historia Rusów» – pomnik ukraińskiej myśli politycznej początku XIX wieku. Książę lub księżęta byli w tego typu formacjach dziedzicznymi władcami, stąd K. Rozumowski planował przekształcić Ukrainę na państwo szlacheckiego europejskiego stylu z dziedzicznym hetmanem na czele. Ale jego plany nie zostały zrealizowane. 10 listopada 1764 dekretem Katarzyny II Hetmaństwo Ukrainy zostało odwołane.

29 kwietnia 1918 w Kijowie zebrał się Chliebtorobski (Rolniczy) Kongres, który ogłosił hetmanem Ukrainy P. Skoropackiego. To oznaczało organizacyjne odrodzenie ukraińskiego konserwatyzmu i przywracania «swoimi siłami jego punktu podparcia: Hetmaństwa».

Latem 1920 roku w Wiedniu założono Ukraiński Związek Rolników-Państwowców (UZRP). Założycielem organizacji był W. Lipiński czyje pomysły monarchiczne zostały utworzone jeszcze w okresie przed rewolucją 1917 r. i ostatecznie wylały się w teoretyczną państwową koncepcję przyszłego rozwoju państwa ukraińskiego w czasach postrewolucyjnych. W osnowie Związku była położona idea monarchiczna w narodowej formie – Hetmanatu. Członkami tej organizacji byli znane w tym czasie ukraińscy politycy i naukowcy – D. Doroszenko, M. Koczubej, S. Szemet, P. Sidlecki i inne stronicy W. Lipińskiego (Kozachenko 1998, p. 45) [4, c. 45]. Przyszłość państwa Ukrainy zgodnie W. Lipińskiego to jest dziedziczna monarchia pracy z obowiązkowym przekazaniem władzy przez hetmana w spadek. Hetman reprezentuje państwo i jest rodzajem «flagi narodowej», najwyższy symbol jedności wszystkich warstw społecznych społeczeństwa.

Władza hetmana opiera się na tradycji zaczętych B. Chmielnickim. Hetman, który stoi na czele monarchii pracy jako formy ukraińskiej państwowości, reprezentuje państwowo-narodową tradycję, jedność narodu, zarządza aparatem władzy i administracji, aby pomóc budować i wzmacniać państwo. Jego władza nie jest dyktatorską, autokratyczną, ona jest ograniczona przez prawo, które

zrobi prowadząca warstwa, która reprezentuje wszystkie klasy. Monarcha kieruje w swoich działaniach przez prawo i jednocześnie w ramach prawa gwarantuje wolność narodu. Około Hetmana łączy się cała Ukraina, on umożliwia różnym grupom politycznym współpracę w celu wzmocnienia państwa. «Przy monarchii – pisze naukowiec – najwyższa pozycja reprezentująca stan raz i na zawsze zajęta Hetmanem. Żaden z monarchistów na to najwyższe stanowisko nie może pretendować».

W. Lipiński uzasadnia potrzebę 5 głównych podwalin, na których ma opierać się ukraińska monarchia: są arystokracja, klasokracja, terytorialny patriotyzm, ukraiński konserwatyzm, religijny etos. Te pięć punktów naukowiec określa w oparciu o przeprowadzone nim różnicowanie typów budownictwa państwa, zrozumienie różnicy między nacjonalizmem «twórczym i destrukcyjnym», narodami «zniewolonymi i bez państwowości».

Dzięki W. Lipińskiemu i jego naśladowcom hetman P. Skoropadcki miał autorytet i był widziany w konserwatywnych kręgach jako jedyny kandydat na przyszłego hetmana dziedzicznej ukraińskiej monarchii. W monarchicznych czasopismach szeroko promowano działalność P. Skoropadckiego za czasów istnienia Hetmanatu Ukraińskiego państwa w 1918 r. Stopniowo ta idea zaczęła zdobywać zwolenników monarchizmu wśród ukraińskiej imigracji w Europie, USA, Kanadzie i Ameryce Łacińskiej.

Prace W. Lipińskiego, szczególnie «Listy do braci rolników» były «Ewangelią» dla wielu Ukraińców zarówno jak za granicą tak i na Ukrainie. W szczególności, M. Chwyłowyj czytając «Listy...», przyznał, że jego zachwyciły idee W. Lipińskiego, powiedział, że one mogą odrodzić państwo Ukrainy. Z entuzjazmem odezwali się o jego państwowej koncepcji W. Stefanyk, A. Szeptycki.

Szczególnie atrakcyjnymi monarchiczne pomysły byli dla młodych ludzi. Zwłaszcza w Berlinie pod wpływem W. Lipińskiego stworzono ukraińskie studenckie towarzystwo «Mazepynec». Jak wspomina I. Lysiak-Rudnicki, część młodzieży, nie uznawali ideologię nacjonalizmu, która wtedy szybko rozwijała się, widziała w monarchizmie wyjście z trudnej sytuacji dla Ukrainy, marzyła na podstawie hetmańsko-monarchicznej ideologii budować Ukraińskie państwo. W celu propagandy hetmańsko-monarchicznej ideologii wśród ukraińskich emigrantów w różnych krajach Europy, USA, Kanady drukowali się czasopisma, zwłaszcza «Rolnicza Ukraina», «Biuletyn rady Hetmana», «Naród w kampanii», «Hetmanec», «Zaporożec» i inne. W 1928 roku w Berlinie P. Skoropadcki utworzył Ukraiński Instytut Naukowy, który dużo uwagi zwracał na studia ukraińskiej państwowości.

W ciągu 1926–1927 lat zaczęła się różnica w poglądach między W. Lipińskim i P. Skoropadckim. O przyczynach konfliktu między nimi napisał sam W. Lipiński w komunikacie zatytułowanym «Niezgoda wśród hetmańców». Między W. Lipińskim i P. Skoropadckim przed tym konfliktem były spory co dotyczyli monarchii: W. Lipiński był zwolennikiem wzoru zachodniej angielskiej konstytucyjnej monarchii, P. Skoropadcki występował za monarchię «wschodniego, moskiewskiego czy bałkańskiego typu».

Pobieżny przegląd myśli politycznej na Ukrainie w X–XX wieku świadczy, że rozwój idei monarchicznej, mimo trudności otwierania procesów państwowych, był na bieżąco z politycznymi realiami, pokazywał praktykę życia publicznego, a czasami wyprzedzał ją.

Monarchiczna myśl na Ukrainie znalazła swoje zawarcie w konkretnych działaniach władców – książąt i hetmanów oraz w pismach filozofów, myślicieli, artystów, przedstawicieli

kościół. Głównym tematem tej idei była próba osiągnięcia konsolidacji społeczeństwa, zabezpieczenie wspólnego dobra. Ta monarchiczna idea została uznana przez wielu ludzi jako ważny zasób do osiągnięcia stabilności i porządku w kraju. Znaczenie tej filozoficznej i politycznej koncepcji uwarunkowuje się realiami współczesnych procesów państwa ukraińskiego. W warunkach niepodległości Ukrainy doświadczenia wcześniejszych myślicieli i praktyków będzie niewątpliwie przydatne dla wielu polityków-profesjonalistów.

Бібліографічні посилання

1. Верба І. В'ячеслав Липинський у науковій спадщині Наталі Полонської-Василенко / І. Верба // В'ячеслав Липинський. Історико-політологічна спадщина і сучасна Україна. – К., 1994. – С. 194–195.
2. Дзейко Ж. Правовий статус вищих органів державної влади періоду гетьманщини / Ж. Дзейко // Розбудова держави, – 1993. – №3. – С. 48–49.
3. Губський Б. Богдан Хмельницький: від державної ідеї до української козацької держави / Б. Губський // Хроніка 2000. – 2001. – № 45–46. – С. 41–44.
4. Козаченко А. Про державну владу Богдана Хмельницького: окремі питання / А. Козаченко // Право України. – 1998. – №2. – С. 91–93.
5. Липинський В. Покликання «варягів», чи організація хліборобів / В. Липинський. – Нью-Йорк, 1954. – С. 8–16.
6. Степанков В. Проблеми встановлення монархічної форми правління Богдана Хмельницького / В. Степанков // Український історичний журнал. – 1995. – №4. – С. 22.
7. Сікора І. Концепція «дідичного гетьманату» Вячеслава Липинського у світлі сучасного трактування легітимності політичної системи / І. Сікора // В'ячеслав Липинський. Історико-політична спадщина і сучасна Україна. – К. : Філадельфія, 1994. – Т.1. – С. 129–130.
8. Путро О. Гетьман К. Розумовський і судова реформа в Україні-Гетьманщині / О. Путро // Український археографічний щорічник: Нова серія. – К., 1993, – Вип.2. – С. 60.
9. Полонська-Василенко Н. Історія України: у 2 т. / Н. Полонська-Василенко – К., 1992. – Т.2. – С. 78–81.
10. Осташко Т. В. Липинський і П. Skoropadckий: причини і наслідки конфлікту / Т. Осташко // В'ячеслав Липинський в історії України. – К., 2002. – С. 113–124.
11. Шевчук В. Козацька держава: Етюди до історії українського державотворення / В. Шевчук. – К., 1995. – С. 382–384.

Яцьк І. Трансформація монархічної форми правління в історії України: попытка філософського аналізу

Первые государства в истории человеческой цивилизации возникали как монархии. Монархическая форма правления в своем историческом развитии имеет такие этапы: деспотическая, раннефеодальная, сословно-представительская, абсолютная, конституционная. Предметом исследования данной научной статьи избрано развитие монархических идей в общественно-политическом, философском развитии Украины, ведь рядом с утверждением и эволюцией украинской государственности шел активный процесс философского осмысления проблем государственного правления и государственной перестройки. Внимание сосредоточено на теоретических идеях В. Липинского и практических воплощениях монархической формы правления в разных периодах отечественной истории. Также исследуется эволюция монархических взглядов философов и практических политиков.

Ключевые слова: монархия, форма правления, создания государства, В. Липинский, Б. Хмельницкий.

Yatsyk I. Transformation of the monarchical form of government in the history of Ukraine: an attempt to philosophical analysis

The first states in the history of human civilization arose as a monarchy. Monarchical form of government in its historical development has passed several stages: despotic, feudal, caste-representative, absolute, constitutional. The study examined the development of scientific exploration elected monarchist ideas in social, political, philosophical thought Ukraine, as close to the consolidation and development of the Ukrainian state was a process of philosophical reflection on issues of governance and state-building, in the work of prominent Ukrainian politicians were carried out concrete steps for the implementation of these ideas into practice Ukrainian state building. The attention is focused on theoretical ideas V.Lypynsky and practical implementation of the monarchical form of government different periods of national history. Also examines the evolution of monarchical views throughout our nation, fighting for their own state.

Keywords: monarchy, government, state, V. Lipinski, B. Khmelnytsky.

References

- Dzeyko, Zh 1993, 'Pravoviy status vischih organiv derzhavnoi vladi periodu getmanshini' ['The legal status of the supreme bodies of state power period Hetman'], *Rozbudova derzhavi*, № 3, pp. 48–49.
- Gubskiy, B 2001, Bogdan Hmelnytskyi: vid derzhavnoi idei do ukrainskoi kozatskoi derzhavi [Bogdan Khmelnytsky: from the idea to the state to Ukrainian Cossack state], *Hronika 2000*, № 45–46, pp. 41–44.
- Kozachenko, A 1998, 'Pro derzhavnu vladu Bogdana Hmelnytskogo: okremi pitannya' ['On the government of Bogdan Khmelnytsky: some issues'], *Pravo Ukraini*, № 2, pp. 91–93.
- Lipinskiy, V 1954, *Poklikannya «varyagiv», chi organizatsiya hliborobiv* [Calling «Vikings», or the organization of farmers],

New-York, pp. 8–16.

Ostashko, T 2002, 'V. Lipinskiy i P. Skoropadskiy: prichini i naslidki konfliktu' [Lipinskiy and Skoropadskiy: causes and consequences of the conflict], *V'yacheslav Lipinskiy v Istorii Ukraini*, Kyiv, pp. 113–124.

Polonska-Vasilenko, N 1992, *Istoria Ukraini* [History of Ukraine], V. 2., Kyiv.

Putro, O 1993, 'Getman K. Rozumovskiy i sudova reforma v Ukraini-Getmanshini' [Getman K. Razumovsky and judicial reform in Hetman-Ukraine], *Ukrainskiy arheografichniy schorichnik: Nova seriya*, Vip.2, Kyiv.

Shevchuk, V 1995, *Kozatska derzhava: Etyudi do Istorii ukrayinskogo derzhavotvorennya* [Cossack state: Studies in the history of the Ukrainian state] Kyiv.

Stepanov, V 1995, 'Problemi vstanovlennya monarhichnoi formi pravlinnya Bogdana Hmelnytskogo' ['Problems of establishing the monarchical form of government of Bogdan Khmelnytsky'], *Ukrainskiy Istorichniy zhurnal*, № 4, pp. 22.

Sikora, I 1994, 'Kontseptsiya «didichnogo getmanatu» Vyacheslava Lipinskogo u svitli suchasnogo traktuvannya legitimnosti politichnoi sistemi' [The concept «inherited Hetmanat» of Vyacheslav Lipinski in the light of the modern interpretation of the legitimacy of the political system], *V'yacheslav Lipinskiy. Istoriko-politichna spadshchina i suchasna Ukraina*, Filadelfiya, Kyiv, T.1, pp. 129–130.

Verba, I 1994, 'V'yacheslav Lipinskiy u naukoviy spadshchini Natali Polonskoi-Vasilenko' ['Vyacheslav Lipinski in the scientific heritage of Natalie Polonska-Vasilenko'], *V'yacheslav Lipinskiy: Istoriko-politologichna spadshchina i suchasna Ukraina*, Filadelfiya, Kyiv, pp. 194–195.

Надійшла до редколегії 12.05.2013 р.